

PRAVNA REGULACIJA PERIODA NAVIGACIJE NASTAVNIKA UŽE POMORSKE STRUKE ZA VRIJEME TRAJANJA RADNOG ODNOSA NA VISOKOŠKOLSKOM POMORSKOM UČILIŠTU

Doc. dr. sc. MARIJA PIJACA*

UDK 347.793:378.2

349.2

DOI 10.21857/ydkx2cokl9

Pregledni znanstveni rad

Primljeno: 3. veljače 2022.

Prihvaćeno za tisak: 16. ožujka 2022.

Uvjete provedbe programa obrazovanja na visokoškolskim pomorskim učilištima regulira Pravilnik o zvanjima i svjedodžbama o osposobljenosti pomoraca, koji propisuje obvezu visokoškolskog pomorskog učilišta da osigura savjesno i dosljedno prilagođavanje tehnološkim i drugim izmjenama u brodarstvu svih nastavnika uže pomorske struke. Prilagođavanje tehnološkim i drugim izmjenama u brodarstvu najbolje se postiže ukrcanjem na brod i periodima navigacije nastavnika u svojstvu člana posade broda (pomorca). Tijekom radnog odnosa na visokoškolskom pomorskom učilištu nastavnici imaju dvoje mogućnosti za ukrcavanje na brod i plovidbu te za ostvarenje statusa pomorca. Prva je zatražiti slobodnu studentsku godinu, a druga prekinuti radni odnos na visokoškolskom pomorskom učilištu, ukrcati se na brod u svojstvu pomorca te potom nakon iskrcaja s broda ponovno zasnovati radni odnos na visokoškolskom pomorskom učilištu. Prema pravnim izvorima s područja radnog i socijalnog prava ne postoji mogućnost reguliranja radnopravnog i socijalnopravnog odnosa nastavnika, u smislu da nastavnici za vrijeme duljeg perioda navigacije i u statusu pomorca zadrže radni odnos na visokoškolskom pomorskom učilištu. Kako bi visokoškolska pomorska učilišta postupila prema obvezi iz Pravilnika o zvanjima i svjedodžbama o osposobljenosti pomoraca u dijelu uvjeta provedbe programa obrazovanja, potrebno je pravnim izvorima s područja radnih i socijalnih prava regulirati periode navigacije nastavnika. Jedino tako nastavnici imaju mogućnost nadogradnje svojih znanja u skladu s odredbama istog Pravilnika.

Cilj je ovog rada ukazati na problem uvjeta provedbe obrazovanja pomoraca i prikazati pravnu regulaciju koja onemogućuje nastavnicima dulje periode navigacije u statusu pomorca dok su u radnom odnosu na visokoškolskom pomorskom

* Doc. dr. sc. Marija Pijaca, Pomorski odjel Sveučilišta u Zadru, Mihovila Pavlinovića 1, 23000 Zadar, e-adresa: mpijaca@unizd.hr.

učilištu. Uz prikaz pravnog okvira obrazovanja pomoraca u RH, u radu se donose pravni izvori s područja radnog i socijalnog prava, odnosno njihove odredbe koje se odnose posebno za nastavnike, a posebno za pomorce. Na temelju ukazanog problema i prikazane pravne regulacije, predlaže se unosenje zakonske odredbe koja bi omogućila ukrcaj na brod i navigaciju nastavnika tijekom radnog odnosa na visokoškolskom pomorskom učilištu.

Ključne riječi: obrazovanje pomoraca; visokoškolska pomorska učilišta; periodi navigacije nastavnika; radnopравни i socijalnopравни odnosi nastavnika i pomoraca; prijedlog reguliranja perioda navigacije nastavnika.

1. UVOD

Redovito obrazovanje pomoraca, uz osnovnoškolsko i srednjoškolsko, može se sastojati i od visokoškolskog, sveučilišnog obrazovanja, koje provode visokoškolska pomorska učilišta.¹ Usporedno s redovitim, obrazovanje pomoraca obuhvaća i sustav programa izobrazbe (tečajevi, engl. *courses*)² koje provode

¹ U Republici Hrvatskoj nekoliko je visokoškolskih pomorskih učilišta, od čega dva pomorska fakulteta, Pomorski fakultet u Rijeci i Pomorski fakultet u Splitu te dva sveučilišna pomorska odjela, Pomorski odjel Sveučilišta u Zadru i Pomorski odjel Sveučilišta u Dubrovniku. Navedena visokoškolska pomorska učilišta nositelji su različitih studijskih programa na preddiplomskoj i diplomskoj razini usko vezanih uz pomorstvo. Pomorski fakultet u Rijeci, na preddiplomskoj razini, nositelj je sljedećih studijskih programa: Nautika i tehnologija pomorskog prometa, Brodostrojarstvo, Elektroničke i informatičke tehnologije u pomorstvu, Logistika i menadžment u pomorstvu i prometu, Tehnologija i organizacija prometa, a na diplomskoj: Nautika i tehnologija pomorskog prometa, Brodostrojarstvo i tehnologija pomorskog prometa, Elektroničke i informatičke tehnologije u pomorstvu, Logistika i menadžment u pomorstvu i prometu, Tehnologija i organizacija prometa. Pomorski fakultet u Splitu, na preddiplomskoj razini, izvodi sljedeće studijske programe: Pomorska nautika, Brodostrojarstvo, Pomorske elektrotehničke i informatičke tehnologije, Pomorske tehnologije jahta i marina, Pomorski menadžment, a na diplomskoj: Pomorska nautika, Brodostrojarstvo, Pomorske elektrotehničke i informatičke tehnologije, Pomorski menadžment. Pomorski odjel Sveučilišta u Zadru, na preddiplomskoj razini, nositelj je studijskih programa: Nautika i tehnologija pomorskog prometa, Brodostrojarstvo i tehnologija pomorskog prometa, a u tijeku je postupak pokretanja dvaju studija na diplomskoj razini. Pomorski odjel Sveučilišta u Dubrovniku, na preddiplomskoj razini, izvodi sljedeće studijske programe: Nautika, Brodostrojarstvo, Pomorske tehnologije jahta i marina, Elektrotehničke i komunikacijske tehnologije u pomorstvu (Odjel za elektrotehniku i računarstvo), a na diplomskoj: Pomorstvo, Elektrotehničke i komunikacijske tehnologije u pomorstvu. Dostupno na: www.pfri.uniri.hr/web/hr/index.php, www.pfst.unist.hr/hr/, <https://pomorskiodjel.unizd.hr>, <https://www.unidu.hr> (pristup 12. prosinca 2021.).

² Marušić, L., STCW konvencija i Bolonjski proces, *Metodički ogledi*, god. 17 (2010.), br. 1-2, str. 13-22.

pomorska učilišta za izobrazbu pomoraca, npr. članova posade jahte, nautičara i ostalih djelatnika u pomorstvu za stjecanje pomorskih zvanja i svjedodžbi o osposobljenosti. Visokoškolska pomorska učilišta i pomorska učilišta za izobrazbu pravne su osobe koje na temelju suglasnosti ili dopusnice nadležnog ministarstva za pomorstvo obavljaju obrazovanje i/ili izobrazbu pomoraca za stjecanje svjedodžbi o osposobljenosti i/ili dopunskoj osposobljenosti i/ili ostale svjedodžbe. Stoga je potrebno razlikovati pojmove obrazovanje i izobrazba pomoraca, jer obrazovanje pomoraca podrazumijeva stjecanje znanja i vještina u sklopu redovitog školovanja, dok izobrazba podrazumijeva stjecanje znanja i vještina putem uvježbavanja i savladavanja stručnih programa posebne namjene te je nadopuna redovitom obrazovanju.

Za provođenje propisanog plana i programa obrazovanja i/ili izobrazbe, visokoškolska pomorska učilišta moraju imati zaposlene nastavnike iz kolegija uže pomorske struke³ (u daljnjem tekstu: nastavnici). Za izvođenje nastave iz tih kolegija nastavnici moraju imati određene dodatne kvalifikacije, odnosno za izvođenje nastave iz navedenih kolegija uvjet je da kandidat ima odgovarajuću svjedodžbu o osposobljenosti ili zvanje, npr. zapovjednika, časnika ili upravitelja. Stoga se već u sadržaju natječaja za radna mjesta nastavnika zahtijevaju upravo takvi uvjeti, ili pak svjedodžba o osposobljenosti ili određeno zvanje, koje pristupnici natječaja moraju ispunjavati. Razlog prijave malog broja kandidata na natječaje za radna mjesta na visokim učilištima često je neispunjavanje navedenih uvjeta jer tražene posebne uvjete najčešće imaju samo kandidati koji plove, dakle članovi posade pomorskog broda – pomorci (u daljnjem tekstu: pomorci) koji teško mogu izbivati iz pomorske struke i posvetiti se isključivo radnom odnosu na visokoškolskom pomorskom učilištu i izvođenju nastave.

Uvjete koje moraju zadovoljavati visokoškolska pomorska učilišta koja obrazuju buduće pomorce, kao i ostale uvjete provedbe obrazovanja i/ili izobrazbe pomoraca u Republici Hrvatskoj (u daljnjem tekstu: RH), regulira Pravilnik o zvanjima i svjedodžbama o osposobljenosti pomoraca (u daljnjem tekstu: Pravilnik),⁴ donesen na temelju čl. 1021. st. 3. alineje 8. Pomorskog zakonika⁵ i čl. 56. st. 1. alineje 1. Zakona o sigurnosnoj zaštiti pomorskih brodova i luka,⁶ usklađen s odred-

³ Pijaca, M.; Gundić, A., *Qualifications of MET Instructors – Case Study Republic of Croatia, Proceedings of the 1st International Conference on Maritime Education and Development*, Durban, South Africa, 2021., str. 247-261.

⁴ *Narodne novine*, br. 130/2013, 45/2014, 124/2015, 72/2016, 69/2018, 77/2018, 85/2021.

⁵ *Narodne novine*, br. 181/2004, 76/2007, 146/2008, 61/2011, 56/2013, 26/2015, 17/2019.

⁶ *Narodne novine*, br. 108/2017.

bama Direktive 2008/106/EZ o minimalnoj razini izobrazbe pomoraca⁷ i Direktive 2012/35/EZ o izmjeni Direktive 2008/106/EZ o minimalnoj razini izobrazbe pomoraca.⁸ Također je usklađen s odredbama Međunarodne konvencija o standardima za obuku, izdavanje potvrda i vršenje brodske straže pomoraca (*International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers*, u daljnjem tekstu: STCW konvencija).⁹ Podijeljen je na deset dijelova, a posebna karakteristika¹⁰ ovog Pravilnika su »prilozi« od A do H.

Osvrnemo li se na sadržaj Pravilnika u predmetu posebnih uvjeta koje nastavnici i pomorska učilišta općenito moraju zadovoljavati u provedbi obrazovanja i izobrazbe pomoraca, uočiti ćemo da su u istom predmetu najvažnije odredbe petog dijela Pravilnika, od čl. 79. do 89., pod naslovom »Obrazovanje i izobrazba pomoraca«. Kako se navodi u čl. 79. Pravilnika, uvjete za stjecanje svjedodžbi o osposobljenosti pomoraca provode pomorska učilišta, ovlaštena u skladu s posebnim propisima i uz suglasnost ministarstva nadležnog za pomorstvo. Također, prema čl. 79. st. 6. Pravilnika, »nastavnici predmeta uže pomorske struke u procesima obrazovanja i izobrazbe pored uvjeta propisanih posebnim propisima, moraju imati stečeno zvanje u pomorstvu, najmanje ono na koje se obrazovni program odnosno program izobrazbe odnosi«. Prema čl. 79. st. 7. Pravilnika, »uvjeti u pogledu, tehničke opremljenosti i nastavnika propisani su u Prilogu G2«. Prema naznačenoj odredbi, važne su i odredbe iz »Priloga G2« Pravilnika, pod naslovom »Uvjeti za provedbu programa obrazovanja; Osoblje«. Naime, u »Prilogu G2« Pravilnika navodi se da »pomorsko učilište«, pri tome se misli i na visokoškolsko pomorsko učilište, »mora raspolagati dovoljnim brojem nastavnika za predviđeni plan i program obrazovanja i predviđeni broj polaznika u skladu s pedagoškim mjerama«. Posebno je važan dio odredbe »Priloga G2« prema kojoj:

»Pomorsko učilište mora osigurati da svi nastavnici:

1. posjeduju potrebno iskustvo u svojoj struci i predmetu;
2. da svi nastavnici poznaju cjelokupan program obrazovanja i/ili izobrazbe u kojoj sudjeluju;

⁷ Direktiva 2008/106/EZ o minimalnoj razini izobrazbe pomoraca, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:I24254> (pristup 20. siječnja 2022.).

⁸ Direktiva 2012/35/EZ o izmjeni Direktive 2008/106/EZ o minimalnoj razini izobrazbe pomoraca, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0035&from=HR> (pristup 20. siječnja 2022.).

⁹ STCW konvencija, dostupno na: <http://www.admiraltylawguide.com/conven/stcw1978.html> (pristup 20. siječnja 2022.).

¹⁰ Učur, M. Đ., Novi propisi o zvanjima i svjedodžbama o osposobljenosti pomoraca, *Nашe more*, god. 61 (2014.), br. 3-4, *Supplement*, str. 47-51.

3. da svi nastavnici koji sudjeluju u pojedinačnim vrstama obrazovanja i/ili izobrazbe poznaju posebne ciljeve odnosno obrazovanja i/ili izobrazbe;
4. da svi nastavnici poznaju nastavne metode, njihovu primjenu i učinke;
5. da se svi nastavnici u svom nastavnom djelovanju savjesno i dosljedno prilagođuju tehnološkim i drugim izmjenama u brodarstvu;
6. da svi nastavnici realno ocjenjuju i povoljno utječu na formiranje stručne i ljudske ličnosti polaznika, kao budućih pomoraca.«

Slijedom navedenog, nameće se pitanje jesu li stečene kompetencije nastavnika u trenutku zasnivanja radnog odnosa na visokoškolskom pomorskom učilištu dovoljne u smislu obveze iz »Priloga G2«, prema kojima »pomorsko učilište mora osigurati da se svi nastavnici u svom nastavnom djelovanju savjesno i dosljedno prilagođuju tehnološkim i drugim izmjenama u brodarstvu«? Tehnološke izmjene brzo se događaju pa se u literaturi ističe kako je praćenje tehnoloških i drugih izmjena u brodarstvu najbolje ostvariti ukrcajem na brod i navigacijom.¹¹ Stoga je izuzetna važnost praktičnog plovidbenog iskustva nastavnika.¹²

Naime, nastavnik bi se mogao ukrcati na brod i ploviti i tako ostati ukorak s »tehnološkim i drugim izmjenama u brodarstvu« dok je u radnom odnosu na visokoškolskom pomorskom učilištu te je po osnovi tog radnog odnosa obvezno osiguran. Na primjer, postavlja se pitanje zašto nastavnik tijekom semestra u kojem ima manje norma sati nastave ne bi mogao ploviti i imati status pomorca?

Pod »ukrcajem na brod« i »navigacijom nastavnika visokoškolskih pomorskih učilišta« ne mislimo na odlazak na plovidbenu praksu u sklopu istoimenog kolegija koju nastavnik ima sa studentima na školskom brodu. Naprotiv, mislimo na ukrcaj na brod i navigaciju nastavnika u statusu pomorca što podrazumijeva obavljanje brodarske djelatnosti na moru, kao što je prijevoz tereta, putnika, tegljenja ili sl. Međutim, u ostvarenju ove ideje pravni propisi, osobito oni s područja radnopravnih i socijalnopravnih odnosa (obvezna osiguranja: zdravstveno i mirovinsko) djeluju ograničavajuće na visokoškolska pomorska učilišta i na nastavnike. Budući da polazišta reguliranja radnopravnih i socijalnopravnih odnosa u pravnim propisima za nastavnike i pomorce nisu ista, potrebno je utvrditi

¹¹ Vujičić, S.; Hasanspahić, N.; Gundić, A.; Hrdalo, N., Assessment for Ensuring Adequately Qualified Instructors in Maritime Education and Training Institutions, *Athens Journal of Sciences*, god. 7 (2020.), br. 2, str. 115-126.

¹² Semjonovs, D.; Bogdanec, A.; González, M. J. F., Instructors' Competence for Enhancing Quality of In-house Training in Maritime Education, *International Scientific Conference, Society, Integration, Education – SIE 2015*, 2015.

specifičnosti njihovih razlika te istaknuti potrebu da se nastavnicima omogućé periodi navigacije u statusu pomorca.

Cilj je rada prikazati pravnu regulaciju u RH koja nastavnicima onemogućuje dulje periode navigacije i status pomorca dok su u radnom odnosu na visokoškolskom pomorskom učilištu, a koja ne podupire odredbe Pravilnika u dijelu uvjeta provođenja obrazovanja pomoraca. Radi toga, u radu se prije svega prikazuje pravni okvir obrazovanja pomoraca i utvrđuju moguća rješenja ukrcaja na brod i navigacije nastavnika tijekom radnog odnosa na visokoškolskom pomorskom učilištu. Potom se analiziraju pravni izvori s područja radnog i socijalnog prava koji onemogućuju nastavnicima status pomorca tijekom radnog odnosa na visokoškolskom pomorskom učilištu. Na temelju provedene analize, predložit će se unošnje zakonske odredbe koja bi omogućila ukrcaj na brod i navigaciju nastavnika uz obavljanje poslova na visokoškolskom pomorskom učilištu. Unošnje takve odredbe u zakonski okvir u skladu je s odredbama Pravilnika o uvjetima provedbe obrazovanja i doprinosi kvaliteti obrazovanja pomoraca.

2. PRAVNI OKVIR OBRAZOVANJA POMORACA

Obrazovanje pomoraca temelji se na kompetencijama koje su propisane STCW konvencijom.¹³ RH je potpisnica STCW konvencije te su donošenjem Pravilnika njezine odredbe implementirane u nacionalni pravni okvir obrazovanja pomoraca.¹⁴ Osnovna svrha STCW konvencije je ujednačiti nacionalne propise i programe obrazovanja i izobrazbe te uvjete i način izdavanja svjedodžbi pomoraca, s ciljem podizanja opće razine obučenosti pomoraca.¹⁵ Ona je prvi međunarodni instrument koji je propisao minimum standarda obrazovanja i izobrazbe te izdavanja svjedodžbi pomoraca. Usvojena je 1978. godine u Londonu, a stupila je na snagu 1984. godine te je znatno mijenjana 1995. i 2010. godine. Izmjene iz 2010. godine inicirane su promjenama u pomorskoj industriji, posebno zbog pojave novih navigacijskih tehnologija te korištenja elektroničkih uređaja i informacijskih tehnologija.¹⁶ Sadržaj STCW konvencije iz 1978. godine uglavnom je bio usmjeren na stjecanje znanja pomoraca pa je izmjenama iz 1995. godine uvedeno obrazovanje pomoraca temeljeno na kompetencijama (engl.

¹³ V. bilj. br. 9.

¹⁴ V. bilj. br. 4.

¹⁵ Grabovac, I., Doprinosi nekih međunarodnih konvencija sigurnosti plovidbe, *Pomorski zbornik*, god. 40 (2002.), br. 1, str. 435.

¹⁶ Marušić, L., *op. cit.*, str. 14.

competence based approach).¹⁷ Iste godine usvojen je i STCW Pravilnik o izobrazbi, izdavanju svjedodžbi i držanju straže pomoraca (*Seafarers Training, Certification, & Watchkeeping Code, STCW Code*) (u daljnjem tekstu: STCW Pravilnik, *Code*) koji je sastavni dio STCW konvencije. STCW Pravilnik sastoji se od dva dijela: A i B. Dio A sadrži obvezne (engl. *mandatory*) odredbe kojima se potanko utvrđuju minimalni standardi koje potpisnice konvencije moraju provoditi, kako bi se postigao njezin potpun i cjelovit učinak, dok dio B sadrži preporuke i smjernice (engl. *recommended guidelines (not mandatory)*) koje služe kao pomoć pri primjeni odredbi STCW konvencije.¹⁸

Prema STCW konvenciji, minimalni standardi koji se odnose na obrazovanje pomoraca podijeljeni su prema službama na brodu koje su uključene u obavljanje brodskih djelatnosti. Službe na brodu uključuju službu palube, službu stroja i radioslužbu (engl. *deck department, engine department, radiocommunication*). Brodske djelatnosti podrazumijevaju dužnosti, odgovornosti i poslove kojima se osigurava siguran rad broda, sigurnost ljudskih života i zaštitu morskog okoliša. Za svaku djelatnost propisane su potrebne kompetencije, a za svaku kompetenciju određeno znanje, razumijevanje i vještine koje moraju biti stečene po završetku obrazovnog procesa. Također, brodske djelatnosti mogu se obavljati na upravljačkoj, radnoj i pomoćnoj razini odgovornosti. Upravljačka razina kao razina odgovornosti povezuje se uz službu zapovjednika, prvoga časnika palube, upravitelja stroja ili drugog časnika stroja na brodu ili uz preuzimanje cjelovite odgovornosti za pravilno obavljanje svih djelatnosti ili nekih točno određenih djelatnosti na brodu. Radna razina kao razina odgovornosti veže se uz službu časnika odgovornog za plovidbenu ili strojarsku stražu ili strojara određenog za dužnost u strojarnici koja je povremeno bez osoblja i radiooperatera na brodu ili uz neposrednu odgovornost za neku određenu djelatnost. Pomoćna razina označava razinu odgovornosti koja se povezuje s pomaganjem pri držanju plovidbene ili strojarske straže, straže u luci ili pri obavljanju operacija rukovanja teretom ili prekrcaja na pomorskom brodu. Razina odgovornosti, povezana uz dužnosti na brodu, naznačuje se u odgovarajućoj svjedodžbi o osposobljenosti pomoraca.¹⁹

Programi u kojima su sadržane kompetencije određene STCW konvencijom izvode se na pomorskim učilištima te se mogu podijeliti na dvije vrste. Stoga je potrebno razlikovati programe usmjerene isključivo na stjecanje kompetenci-

¹⁷ Pijaca, M.; Gundić, A., *op. cit.*, str. 250.

¹⁸ Grabovac, I.; Petrinović, R., *Pomorsko pravo – pomorsko javno, upravno i radno pravo*, Pomorski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2006., str. 61.

¹⁹ *Ibidem*, str. 62.

ja koje su propisane STCW konvencijom i izvode se, u pravilu na pomorskim učilištima za izobrazbu pomoraca, od programa koji osim kompetencija određenih STCW konvencijom obuhvaćaju i šira znanja o brodarskoj industriji. Potonji se u pravilu izvode na visokoškolskim pomorskim učilištima. Izvedbeni programi koji se izvode na visokoškolskim pomorskim učilištima usmjereni su na stjecanje svjedodžbi o osposobljenosti na upravljačkoj razini (engl. *Certificates of Competency at Management Level*) i zahtjevniji su od programa koji se izvode na pomorskom učilištu te se temelje samo na STCW konvenciji. Navedeno proizlazi iz činjenice da su programi koji se izvode na visokoškolskim pomorskim učilištima usmjereni na stjecanje kompetencija propisanih STCW konvencijom, ali obuhvaćaju i kompetencije iz pomorskog prava, ekonomije, logistike itd. Tako se osigurava studentima visokoškolskog pomorskog učilišta da steknu kompetencije potrebne za obavljanje poslova na kopnu, osim za obavljanje poslova na brodu. Naime, prosječni radni vijek pomorca na brodu je deset godina, što znači da programi koji se temelje isključivo na STCW konvenciji ne udovoljavaju njihovim dugoročnim potrebama.²⁰

Osim toga, kao u većini zemalja Europske unije, obrazovanje pomoraca u RH za službe upravljačke razine odgovornosti (služba zapovjednika, prvog časnika palube, upravitelja stroja, drugog časnika stroja), za koje se stječu svjedodžbe o osposobljenosti (engl. *Certificates of Competency*), temelji se na odredbama Bolonjske deklaracije iz 1999. godine²¹ te najčešće traje tri godine. Studijski programi za stjecanje svjedodžbe o osposobljenosti dijele se na sustave neprekinutog obrazovanja (engl. *continuing system*) i tzv. *sandwich* sustave. Razlika između sustava neprekinutog obrazovanja i tzv. *sandwich* sustava je što kod sustava neprekinutog obrazovanja studenti po završetku studijskog programa sami pronalaze kompanije na kojima će odraditi praktičnu plovību u trajanju od jedne godine u svojstvu vježbenika palube ili stroja, dok kod tzv. *sandwich* sustava praktičan trening na brodu studenti kombiniraju s izvođenjem nastave na visokoškolskom pomorskom učilištu. Neprekidni sustav obrazovanja traje od tri do osam godina, odnosno od preddiplomske, diplomske pa do poslijediplomske razine,²² a standardi propisani STCW konvencijom najčešće su obuhvaćeni na preddiplomskoj razini studija. Nakon završetka obrazovanja dobiva se akademsko, odnosno

²⁰ Pijaca, M.; Gundić, A., *op. cit.*, str. 251.

²¹ Dostupno na: <http://bolonjska.50webs.com/Bologna%20declaration.pdf> (pristup 6. siječnja 2022.).

²² Ivanišević, D.; Gundić, A.; Mohović, Đ., Difficulties in Understanding the COLREGs among the Students from Different Systems of Education for Seafarers, *TransNav*, god. 13 (2019.), br. 4, str. 869-873.

stručno zvanje te STCW svjedodžbe za pojedine odslušane predmete. Često u sklopu visokoškolskog pomorskog učilišta djeluju i trening centri koji nude programe izobrazbe usmjerene na stjecanje vještina (engl. *practical skills*), koje služe za obavljanje određenog posla na brodu. Ovakvi programi nude se studentima, pomorcima ili brodarskim kompanijama.²³

Svi programi koji se izvode na visokoškolskom pomorskom učilištu moraju ispunjavati zahtjeve ministarstva nadležnog za obrazovanje i znanost te ministarstva nadležnog za pomorstvo. To znači da nastavnici koji izvode nastavu na visokoškolskom pomorskom učilištu moraju biti izabrani u znanstveno-nastavna zvanja, prema zahtjevima ministarstva nadležnog za obrazovanje i znanost, a prema zahtjevima ministarstva nadležnog za pomorstvo moraju imati i plovidbeno iskustvo. Osim formalnih zahtjeva kojima nastavnici moraju udovoljavati, nužno je da su u tijeku s novim tehnologijama na brodovima i modernim brodskim operacijama (engl. *modern day ship operations*)²⁴ kako bi se studentima osigurale kompetencije potrebne za obavljanje poslova na brodu.²⁵

Implementacija novih tehnologija veliki je izazov u gotovo svim industrijama i organizacijama te ne zaobilazi ni pomorstvo,²⁶ stoga uvođenje novih tehnologija podrazumijeva razvijanje kompetencija i/ili nadogradnju postojećih kompetencija pomoraca. Prilagodba kompetencija pomoraca novim tehnologijama predstavlja ključan element sigurnosti na brodu i zaštite morskog okoliša. Napokon, uspješna primjena novih tehnologija, osim o kompetencijama pomoraca, ovisi i o kompetencijama nastavnika koji sudjeluju u njihovu obrazovanju.²⁷ Nedostatak kompetencija nastavnika istaknule su i brodarske kompanije koje smatraju da nastavnicima »nedostaje praktičnog iskustva u brodskim operacijama«.²⁸

Iz analize sadržaja STCW konvencije možemo uočiti da svi nastavnici koji izvode program obrazovanja trebaju biti kvalificirani (engl. *qualified*) i imati iskustvo za određenu vrstu i stupanj obrazovanja u kojem sudjeluju te poznavati

²³ Pijaca, M.; Gundić, A., *op. cit.*, str. 251.

²⁴ Gamil, T., *Upgrading MET Instructors: the Skills and Knowledge Enhancement Demanded by MET Stakeholders*, World Maritime University Dissertations, Malmö, 2008.

²⁵ Pijaca, M.; Gundić, A., *op. cit.*, str. 251.

²⁶ Endsley, M. R., Automation and Situation Awareness, u: Parasuraman, R.; Mouloua, M. (ur.), *Automation and Human Performance: Theory and Applications*, Mahwah, 1996., str. 163–181. Dostupno na: https://www.aerohabitat.eu/uploads/media/Automation_and_Situation_Awareness_-_Endsley.pdf (pristup 25. siječnja 2022.).

²⁷ Pijaca, M.; Gundić, A., *op. cit.*, str. 251.

²⁸ Gamil, T., *op. cit.*

nastavne metode rada.²⁹ Međutim, STCW konvencija nije propisala preciznije značenje pojma *qualified*, nego je ostavila na izbor svakoj državi potpisnici da definira značenje ovog pojma, što u konačnici dovodi do različitog tumačenja pojma u državama potpisnicama.³⁰

3. MOGUĆA RJEŠENJA UKRCAJA NA BROD I NAVIGACIJE NASTAVNIKA TIJEKOM RADNOG ODNOSA NA VISOKOŠKOLSKOM POMORSKOM UČILIŠTU PREMA PRAVNIM PROPISIMA

S obzirom na pravne propise na snazi u RH, nastavnici imaju dva rješenja za realizaciju ukrcaja na brod i navigaciju tijekom radnog odnosa na visokoškolskom pomorskom učilištu.

Prva je mogućnost da nastavnici od visokoškolskog pomorskog učilišta pisanim zahtjevom zatraže slobodnu studijsku godinu ili dio godine za ukrcaj na brod i navigaciju. Ovo pravo temelji se na odredbi o mirovanju radnog odnosa koju propisuje Zakon o radu³¹ te na internim aktima visokoškolskog pomorskog učilišta i odredbi o slobodnoj studijskoj godini (*Sabbatical*), ako interni akt visokoškolskog pomorskog učilišta sadrži takvu odredbu, te je zajamčeno čl. 103. st. 3. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju.³² Interni akti visokoškolskog pomorskog učilišta slobodnu studijsku godinu odobravaju najčešće nastavnicima u znanstveno-nastavnom zvanju nakon provedenih šest godina na visokoškolskom pomorskom učilištu. Tijekom nastavnikove slobodne studijske godine visokoškolsko pomorsko učilište dužno je osigurati izvođenje nastave iz njegovih predmeta.³³ Nedostatak ove odredbe razvidan je iz nekih internih akata visokoškolskog pomorskog učilišta. Naime, nastavnik ovo pravo može koristiti jednom u sedam godina, i to nakon šest radnih godina na visokoškolskom

²⁹ Odredba STCW konvencije o kvalifikaciji nastavnika na engleskom jeziku glasi: »[...] *need to be qualified and experienced in the particular types and levels of training and assessment they give. They also need to know about teaching techniques.*«

³⁰ Pijaca, M.; Gundić, A., *op. cit.*, str. 251.

³¹ *Narodne novine*, br. 93/2014, 127/2017, 98/2019.

³² *Narodne novine*, br. 123/2003, 198/2003, 105/2004, 174/2004, 2/2007, 46/2007, 45/2009, 63/2011, 94/2013, 139/2013, 101/2014, 60/2015, 131/2017.

³³ Prema Statutu Sveučilišta u Zadru, pročišćeni tekst, od 17. prosinca 2019., KLASA: 012-01/11-01/02, URBROJ: 2198-1-79-06-19-34, dostupno na: <https://www.unizd.hr/o-nama/pro-pisi-i-dokumenti/osnivanje-dopusnica-i-statut> (pristup 22. siječnja 2022.).

pomorskom učilištu,³⁴ a pravo na ponovno korištenje slobodne studijske godine nastavnik može ostvariti protekom šest godina od prethodnog korištenja ovog prava.

Druga je mogućnost da nastavnik prekine radni odnos na visokoškolskom pomorskom učilištu. U tom se slučaju nastavnik mora odjaviti sa zdravstvenog i mirovinskog osiguranja na osnovi radnog odnosa na visokoškolskom pomorskom učilištu. Također, nakon prekida radnog odnosa i odjave obveznih osiguranja, nastavnik može zasnovati radni odnos kod određenog broдача, a nakon iskrcaja s broда, ponovno zasnovati radni odnos na visokoškolskom pomorskom učilištu te prijaviti zdravstveno i mirovinsko osiguranje po toj osnovi. Međutim, kod ponovnog zasnivanja radnog odnosa na visokoškolskom pomorskom učilištu, visokoškolsko učilište ima zakonsku obvezu raspisati javni natječaj. Ako je radni odnos prestao zbog sporazumnog prestanka ili otkaza, radno je mjesto upražnjeno te se raspisuje novi natječaj za isto radno mjesto ili niže. U ovakvoj situaciji nastavniku se ne može jamčiti da će ga njegovo radno mjesto »čekati« pa nastavnik, postupajući u skladu s odredbama Pravilnika, riskira gubitak radnog mjesta.

Zasnivanjem ili prestankom radnog odnosa na visokoškolskom pomorskom učilištu počinju ili prestaju radna i socijalna prava, ali i obveze poput onih o plaćanju poreza na dohodak iz Zakona o porezu na dohodak.³⁵ Ovo rješenje temelji se na odredbama Zakona o radu,³⁶ Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju³⁷ i Zakona o mirovinskom osiguranju.³⁸

Prema važećim propisima, navedena dva rješenja jedine su mogućnosti za realizaciju ukrcaja na brod i duljeg perioda navigacije nastavnika tijekom radnog odnosa na visokoškolskom pomorskom učilištu. Uz navedeno, potrebno je još istaknuti kako je odabir između ovih dvaju rješenja najčešće uvjetovan osobnim razlozima nastavnika, obično zbog mogućnosti dodatne zarade te najčešće nema veze sa stjecanjem kompetencija ili s obvezama visokoškolskog pomorskog učilišta. S obzirom na neadekvatna i nedostatna rješenja iz pravnih propisa o ukrcaju na brod i navigaciji nastavnika u svojstvu pomorca, smatramo kako bi

³⁴ Vidi Statut Pomorskog fakulteta Sveučilišta u Splitu od 22. srpnja 2021., KLASA:003-08/21-06/0011, URBRO:2181-197-00-21-0002, dostupno na: https://www.pfst.unist.hr/images/dokumenti/STATUT_PFST_07_2021_ap_v2_1a945.pdf (pristup 22. siječnja 2022.).

³⁵ *Narodne novine*, br. 115/2016, 106/2018, 121/2019, 32/2020.

³⁶ V. bilj. br. 31.

³⁷ *Narodne novine*, br. 80/2013, 137/2013, 98/2019.

³⁸ *Narodne novine*, br. 157/2013, 151/2014, 33/2015, 93/2015, 120/2016, 18/2018, 62/2018, 62/2018, 115/2018, 102/2019, 84/2021.

se pravni propisi s područja radnog i socijalnog zakonodavstva trebali uskladiti i povezati s uvjetima obrazovanja pomoraca i kompetencijama nastavnika na visokoškolskim pomorskim učilištima kako ih regulira Pravilnik.

4. PRAVNA REGULACIJA RADNOPRAVNIH I SOCIJALNOPRAVNIH ODNOSA U PRAVNIM PROPISIMA RH

Radno i socijalno zakonodavstvo u RH općenito reguliraju Zakon o radu, Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i Zakon o obveznom mirovinskom osiguranju,³⁹ a primjenjuju se i granski kolektivni ugovori po djelatnostima. Naime, prema čl. 1. Zakona o radu, ovim se Zakonom uređuju radni odnosi u RH, ako drugim zakonom ili međunarodnim ugovorom, koji je sklopljen i potvrđen u skladu s Ustavom RH⁴⁰ te objavljen i na snazi, nije drukčije određeno. Također, Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju uređuje obvezno zdravstveno osiguranje u RH, opseg prava na zdravstvenu zaštitu i druga prava i obveze obvezno osiguranih osoba, uvjete i način njihova ostvarivanja i financiranja, kao i prava i obveze nositelja obveznoga zdravstvenog osiguranja (čl. 1. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju). Ujedno, Zakon o mirovinskom osiguranju uređuje obvezno mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti te provedbu isplate mirovina na temelju ukupnog iznosa kapitaliziranih uplata doprinosa iz obveznog i dobrovoljnog mirovinskog osiguranja individualne kapitalizirane štednje (čl. 1. Zakona o mirovinskom osiguranju).

Svi naznačeni zakoni predstavljaju temeljni zakonski pravni okvir za nastanak, realizaciju te prestanak radnih odnosa i socijalnih prava zaposlenika u RH. Međutim, postoje i posebnosti te pitanja povezana s radnim odnosima i socijalnim pravima zaposlenika iz pojedinih djelatnosti. Stoga ćemo u nastavku utvrditi postoje li posebnosti kada je riječ o radnopravnim i socijalnopravnim odnosima nastavnika na visokoškolskim pomorskim učilištima i pomoraca, te ako postoje, o kakvim je posebnostima riječ.

4.1. Reguliranje radnopravnih i socijalnopravnih odnosa nastavnika na visokoškolskim pomorskim učilištima

Kada je riječ o radnopravnim i socijalnopravnim odnosima na visokoškolskim pomorskim učilištima, uz Zakon o radu, Zakon o obveznom zdravstvenom

³⁹ V. bilj. br. 31, 37, 38.

⁴⁰ *Narodne novine*, br. 56/1990, 135/1997, 08/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 05/2014.

osiguranju i Zakon o mirovinskom osiguranju, pravni okvir iz ovih odnosa čine i Kolektivni ugovor za znanost i visoko obrazovanje,⁴¹ koji se primjenjuje u svim javnim ustanovama u sustavu znanosti i visokog obrazovanja u RH, a među ostalim i na zaposlenike visokoškolskog pomorskog učilišta, te Temeljni kolektivni ugovor za službenike i namještenike u javnim službama.⁴²

Nastavnici visokoškolskog pomorskog učilišta zaposlenici su visokoškolskog pomorskog učilišta te prema zakonskim pravnim izvorima o radu, obveznim osiguranjima (zdravstvenom i mirovinskom osiguranju) i kolektivnim ugovorima, ne mogu realizirati dulje periode navigacije uz rad na visokoškolskom pomorskom učilištu. Prema Zakonu o radu, kad je riječ o radu s punim radnim vremenom, rad kod drugog poslodavca moguć je samo uz pisanu suglasnost poslodavca i uz najdulje trajanje do osam sati tjedno, odnosno do sto osamdeset sati godišnje. Međutim, kod plovidbe nastavnika u statusu pomorca ne može se očekivati tako kratko vrijeme rada kod drugog poslodavca, u ovom slučaju brodar. Kod reguliranja radnih odnosa u RH polazi se od toga kako je svaki poslodavac subjekt za sebe (trgovac pojedinac, trgovačko društvo, obrtnik, fizička ili pravna osoba) koja zasniva radni odnos s osobom koja može biti subjekt tog odnosa u svojstvu zaposlenika.⁴³

Radni odnos nastavnika na visokoškolskom pomorskom učilištu zasniva se ugovorom o radu. Riječ je o ugovornom odnosu koji se najčešće sklapa na određeno vrijeme uz uvjet stjecanja ili doktorata znanosti ili znanstveno-nastavnog zvanja, s punim ili nepunim radnim vremenom. Na temelju sklopljenog ugovora o radu proizlaze radna i socijalna prava nastavnika, poput prava na obvezna osiguranja (zdravstveno i mirovinsko osiguranje), ali i ostale obveze, npr. obveze plaćanja poreza na dohodak koje proizlaze iz odredbi Zakona o porezu na dohodak. Prema odredbi Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, »status osiguranika imaju osobe koje su u radnom odnosu kod pravne ili fizičke osobe sa sjedištem u RH«, pa su nastavnici visokoškolskog pomorskog učilišta, u skladu s istom odredbom, osiguranici zdravstvenog osiguranja. Također, na temelju Zakona o porezu na dohodak, nastavnik je i porezni obveznik i plaća porez po osnovi primljene plaće za rad na visokoškolskom pomorskom učilištu.

⁴¹ *Narodne novine*, br. 9/2019.

⁴² *Narodne novine*, br. 128/2017.

⁴³ Crnić, I.; Dika, M.; Eraković, A.; Gotovac, V.; Gović Penić, I.; Gregurev, I.; Horvatić, L.; Jelčić, V.; Marinković Drača, D.; Potočnjak, Ž. (ur.); Rožman, K.; Ruždjak, M.; Šokčević, S.; Šplajt, Lj.; Tadić, I.; Vukorepa, I.; Zuber, M., *Radni odnosi u Republici Hrvatskoj*, Pravni fakultet u Zagrebu, Organizator, Zagreb, 2007.

Iz svega rečenog možemo sažeti da su radnopravni i socijalnopravni odnosi nastavnika jednaki onima koje ima većina osoba u radnom odnosu. Nadalje, pravni okvir njihova reguliranja uz zakonske pravne izvore (Zakon o radu, Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i Zakon o mirovinskom osiguranju) čine i autonomni pravni izvori, tj. ugovor o radu i Kolektivni ugovor za znanost i visoko obrazovanje te Temeljni kolektivni ugovor za službenike i namještenike u javnim službama. Također, za uređenje njihova radnog odnosa bit će relevantni interni temeljni akti visokoškolskog pomorskog učilišta (npr. Statut visokoškolskog pomorskog učilišta) i svi propisi na kojima se ti akti temelje (propisi ministarstva nadležnog za obrazovanje i znanost te ministarstva nadležnog za pomorstvo).

4.2. Reguliranje radnopravnih i socijalnopravnih odnosa pomoraca

Uređenje radnog odnosa pomoraca te prava i obveze koje proizlaze iz njega imaju svoje specifičnosti te se razlikuju od »klasičnog radnog odnosa« zaposlenika koji rade na kopnu.⁴⁴ Brojne su posebne odredbe koje uređuju radnopravne i socijalnopravne odnose pomoraca. Prethodno smo naveli kako se Zakonom o radu općenito uređuju radni odnosi u RH, ako zakonom ili međunarodnim ugovorom koji je sklopljen i potvrđen u skladu s Ustavom RH te objavljen i na snazi nije drugačije određeno. Međutim, u Zakonu o radu nema ni jedne posebne odredbe o radnopravnim i socijalnopravnim odnosima pomoraca te je isto nadomješteno s *lex specialis* pravnim izvorom, Pomorskim zakonikom, koji uređuje različita područja pomorskog prava pa tako i radne i socijalne odnose u pomorstvu. Pomorski zakonik najizravniiji je pravni izvor radnopravnog i socijalnopravnog statusa pomoraca, no nije jedini koji uređuje status pomoraca. Uz Pomorski zakonik, status pomoraca regulira niz podzakonskih pravnih akata. U prvom redu to je Pravilnik,⁴⁵ zatim Pravilnik o pomorskim knjižicama, odobrenjima za ukrcaj, te postupcima i načinu prijave i odjave pomoraca na obvezno mirovinsko i obvezno zdravstveno osiguranje,⁴⁶ Pravilnik o sadržaju i načinu registracije ugovora o radu pomoraca i ribara,⁴⁷ Pravilnik o obavljanju poslova i održavanju straže pomorca na pomorskim brodovima trgovačke mornarice RH,⁴⁸ Pravilnik o najmanjem broju članova posade za sigurnu plovidbu koji

⁴⁴ Učur, M. Đ.; Smokvina, V., Problematika radnopravnog statusa pomorca i ribara u pomorskoj plovidbi u Republici Hrvatskoj s posebnim osvrtom na registraciju ugovora o radu, *Naše more*, god. 62 (2015.), br. 4, *Supplement*, str. 104-112.

⁴⁵ V. bilj. br. 4.

⁴⁶ *Narodne novine*, br. 3/2008.

⁴⁷ *Narodne novine*, br. 32/2015, 109/2019, 13/2020.

⁴⁸ *Narodne novine*, br. 5/2003.

moraju imati pomorski brodovi, plutajući objekti i nepomični odobalni objekti⁴⁹ i Pravilnik o primjeni Konvencije o radu pomoraca iz 2006. godine.⁵⁰ Uz to, za pravnu regulaciju statusa pomoraca ostavljen je prostor za autonomnu regulaciju ugovorom o radu i kolektivnim ugovorima za pomorce.⁵¹

Ugovorom o radu ugovaraju se posebne evidencije i druga prava, obveze i odgovornosti pomoraca. Pri tome se koriste odredbe iz Pomorskog zakonika, podzakonskih akata, kolektivnih ugovora i drugih pravnih izvora. Osnovno je obilježje kolektivnih ugovora za pomorce normativan karakter takvih ugovora i njihov sadržaj koji čine pravna pravila o radnopravnim i socijalnopravnim odnosima u pomorstvu. Kolektivni ugovor može se realizirati samo individualnim ugovorima o radu, u skladu s međunarodnim i nacionalnim pravnim izvorima.⁵²

Međunarodne pravne izvore potrebno je posebno istaknuti jer je pomorstvo globalna djelatnost te su pomorci sudionici međunarodnog i domaćeg tržišta rada, pa uz nacionalne pravne propise važno mjesto u reguliranju radnopravnih i socijalnopravnih odnosa pomoraca imaju i međunarodne konvencije. Kao članica Međunarodne organizacije rada i drugih međunarodnih organizacija, RH je preuzela brojne univerzalne i druge međunarodne izvore koji se odnose na radno i socijalno pravo. Najvažniji međunarodni pravni izvor u ovom predmetu je Međunarodna konvencija o radu pomoraca iz 2006. godine (*Maritime Labour Convention*⁵³), dopunjena 2014., 2016. i 2018. godine, koja je u jednom tekstu uspjela uspostaviti jednoobrazna pravila na globalnoj razini u predmetu minimalnih uvjeta rada, zaposlenja, smještaja na brodu, zdravstvene zaštite, medicinske skrbi i socijalne zaštite pomoraca.⁵⁴ Iz analize sadržaja različitih nacionalnih, međunarodnih, zakonskih i autonomnih pravnih izvora o statusu pomoraca možemo uočiti brojne posebne i specifične uvjete za zasnivanje radnog odnosa pomorca. Prije svega, propisuju se uvjeti poput školske spreme, zdravstvene sposobnosti, državljanstva, posebnih znanja i zvanja, posjedovanje

⁴⁹ *Narodne novine*, br. 63/2007, 76/2011, 46/2013, 104/2015, 31/2016, 83/2016.

⁵⁰ *Narodne novine*, br. 122/2016.

⁵¹ Luttenberger, A., Izazovi autonomnog reguliranja statusa pomoraca u Republici Hrvatskoj, *Pomorski zbornik*, god. 43 (2005.), br. 1, str. 307-313.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ *Maritime Labour Convention* iz 2006., dostupno na: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/normativeinstrument/wcms_090250.pdf (pristup 11. siječnja 2022.).

⁵⁴ Petrović, D., Globalna prava za pomorce: Nova konvencija o radu u oblasti pomorstva / Global Rights for Seafarers: A New Maritime Labour Convention, *Naše more*, god. 53 (2006.), br. 1-2, str. 29-33.

posebnih knjižica i dozvola.⁵⁵ Posebnost leži i u tome što se i prije sklapanja ugovora o radu između pomorca i broдача uspostavlja određeni pravni odnos, kao npr. obavljanje dodatnog liječničkog pregleda na zahtjev i trošak broдача te pripreme i prethodne provjere.⁵⁶ Također, iz analize sadržaja ovih pravnih izvora uočavamo i posebne odredbe o socijalnopravnoj zaštiti pomoraca. Tako su, prema odredbama Pomorskog zakonika i Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, pomorci koji su u radnom odnosu kod pravne ili fizičke osobe sa sjedištem u RH obvezno osigurani i imaju status osiguranika. Isto tako, svi pomorci ukrcani na brodovima u međunarodnoj plovidbi, bez obzira na državnu pripadnost broda, izjednačeni su u svojim pravima i obvezama u odnosu na mirovinsko i zdravstveno osiguranje. Iznimno, oni pomorci koji su osigurani u mirovinskom ili zdravstvenom osiguranju države s kojom RH ima ugovor o socijalnom osiguranju ne podnose prijavu na obvezno mirovinsko i zdravstveno osiguranje u RH, nego nadležnoj lučkoj kapetaniji dostavljaju potvrdu koju izdaje strani nositelj socijalnog osiguranja. Kako je propisano Pomorskim zakonikom, pomorac u međunarodnoj plovidbi obveznik je doprinosa i plaćanja doprinosa za obvezna osiguranja prema mjesečnoj osnovici za obračun doprinosa koju propisuje i objavljuje ministar nadležan za pomorstvo. Iznos mjesečne osnovice za obračun doprinosa utvrđuje se prema plaći koju bi pomorac ostvario za iste, odnosno slične poslove na brodu u nacionalnoj plovidbi.⁵⁷

U kontekstu socijalnopravnih odnosa pomoraca možemo spomenuti i odredbu iz Pomorskog zakonika u kojoj se navode slučajevi ostvarivanja sto osamdeset tri dana plovidbe za oslobođenje od obveze plaćanja poreza na dohodak pomorca po osnovi rada na brodu u međunarodnoj plovidbi. Stvarni broj dana plovidbe može se povećati i za dane provedene na putu od mjesta prebivališta do mjesta ukrcanja na brod te dane potrebne za povratno putovanje, dane liječenja zbog bolesti ili povrede nastale na putu za ukrcaj na brodu ili na povratku nakon iskrcaja, dane liječenja zbog bolesti ili povrede nastale nakon iskrcaja ili prije ukrcanja koji bi onemogućili ishođenje uvjerenja o zdravstvenoj sposobnosti za plovidbu, dane provedene na stručnoj izobrazbi u inozemstvu i tuzemstvu, dani do isteka ugovora o radu koji su neostvareni zbog napuštanja pomorca od strane broдача ili prestanka ugovora o radu zbog poslovno uvjetovanih razloga. U slučaju otmice i zatočeništva, umirovljenja ili smrti pomorca u poreznoj godini, držat će se da je ostvaren uvjet plovidbe od sto osamdeset tri dana za tu poreznu godinu.⁵⁸

⁵⁵ V. bilj. br. 4, 5, 53.

⁵⁶ Učur, M. Đ., bilj. br. 44, *op. cit.*

⁵⁷ V. bilj. br. 5.

⁵⁸ *Ibidem.*

Iz svega rečenog možemo zaključiti kako radnopravne i socijalnopravne odnose pomoraca prati primjena pomorskog zakonodavstva. Polazišta su, prije svega u *Pomorskom zakoniku*, a rješenja u ovoj materiji supsidijarno treba tražiti i u općim zakonima o radnim odnosima i obveznim osiguranjima. Također, uz zakonske pravne izvore primjenjuju se odredbe međunarodnih pravnih izvora, a ostavljen je i prostor za autonomno reguliranje tih odnosa.

5. PRIJEDLOG *DE LEGE FERENDA* NAČINA REGULIRANJA PRAVA NASTAVNIKA NA PERIODE NAVIGACIJE U STATUSU POMORACA ZA VRIJEME TRAJANJA RADNOG ODNOSA NA VISOKOŠKOLSKOM POMORSKOM UČILIŠTU

Nastavnici koji su u radnom odnosu na visokoškolskom pomorskom učilištu, u skladu sa Zakonom o radu i zakonima o obveznim osiguranjima, ne mogu istodobno imati status pomoraca u smislu Pomorskog zakonika. S druge strane pomorci imaju svoje specifičnosti radnopravnog i socijalnopravnog odnosa. Stoga, prikazane pravne izvore možemo opisati kao izvore koji onemogućavaju paralelni ukrcaj na brod i dulje periode navigacije nastavnika tijekom radnog odnosa na visokoškolskom pomorskom učilištu. Međutim, prikazanim pravnim okvirom treba obuhvatiti širi kontekst djelatnosti nastavnika i pomoraca. Stoga je potrebno njegovo usklađivanje s propisima koji uređuju radno i socijalno pravo, a primjenjuju se na nastavnike i pomorce.

Na više mjesta u radu ukazivali smo na neusklađenost zakonskog okvira koji uređuje radnopravnu i socijalnopravnu materiju i odredbi Pravilnika, kad je riječ o uvjetima provedbe obrazovanja pomoraca. Stoga, ovdje predlažemo unošenje odredbe u zakonski okvir koja bi ispravila uočene nedostatke. Nedvojbeno treba zakonski propisati mogućnost ukrcaja na brod i dulje periode navigacije u statusu pomorca kako je uređen Pomorskim zakonikom, podzakonskim aktima te drugim relevantnim nacionalnim i međunarodnim propisima.

Stoga se, radi osiguranja obveza visokoškolskog pomorskog učilišta iz Pravilnika *de lege ferenda*, predlaže da se u zakonski pravni okvir unese odredba koja bi omogućila ukrcaj na brod i dulje periode navigacije nastavnika dok su u radnom odnosu na visokoškolskom pomorskom učilištu. Dulji period navigacije svakako podrazumijeva rad dulje od osam sati tjedno, odnosno sto osamdeset sati godišnje kako propisuje Zakon o radu kao uvjet rada zaposlenika kod više poslodavaca. Novom bi odredbom trebalo propisati da se nastavniku zbog ukrcaja na brod u statusu pomorca ne prekida radni odnos na visokoškolskom pomorskom učilištu. Prema predloženoj odredbi, radni staž nastavnika bio bi u

kontinuitetu te ne bi prestala njegova prava i obveze iz obveznih osiguranja bez obzira na mjesto rada.

Unošenje ove odredbe u zakonski okvir odrazilo bi se i na druge zakone, poput onih koji reguliraju obvezu plaćanja poreza na dohodak. Prema tome, obveze iz Zakona o porezu na dohodak nastavnici bi trebali plaćati ovisno o trajanju zaposlenja na visokoškolskom pomorskom učilištu, odnosno ovisno o danima plovidbe u svojstvu pomorca.

Predloženu odredbu trebalo bi unijeti u opće radnopravno i socijalnopravno zakonodavstvo RH, nadalje u sadržaj Pravilnika, Pomorskog zakonika (na temelju kojeg je i Pravilnik donesen) te u interne akte visokoškolskog pomorskog učilišta. Predlaže se istu odredbu unijeti i u autonomne pravne izvore (kolektivne ugovore i ugovor o radu nastavnika).

Prihvatanje ovog prijedloga predstavljalo bi novo gledište razmišljanja o obrazovanju pomoraca.

6. ZAKLJUČAK

S obzirom na neadekvatna rješenja iz pravnih propisa i jedina moguća rješenja za ukrcaj na brod i dulji period navigacije nastavnika tijekom radnog odnosa na visokoškolskom pomorskom učilištu, u radu smo predložili unošenje odredbe koja bi nastavnicima omogućila ukrcaj na brod i dulju navigaciju u svojstvu pomorca dok su u radnom odnosu na visokoškolskom pomorskom učilištu. Prema predloženoj odredbi, nastavniku ne bi prestao radni odnos niti bi morao zahtijevati slobodnu studijsku godinu pozivajući se na odredbu *Sabbatical* iz internih akata, Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju i Zakona o radu. Prikazali smo sve pravne propise na snazi koji onemogućavaju visokoškolskom pomorskom učilištu postupanje prema odredbama iz Pravilnika, posebno prema obvezi visokoškolskog pomorskog učilišta da osigura svim nastavnicima stjecanje iskustva u struci i predmetu kojeg predaju te da se savjesno i dosljedno prilagođavaju tehnološkim i drugim izmjenama u pomorstvu.

Budući da se na radne odnose nastavnika primjenjuju opći radnopravni i socijalnopravni propisi te autonomni pravni izvori, prijedlog unošenja nove odredbe, prije svega, odnosi se na: Zakon o radu, Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i Zakon o mirovinskom osiguranju. Međutim, prijedlog unošenja nove odredbe odnosi se i na Pravilnik. S obzirom na to da su radna i socijalna prava pomoraca u nacionalnim propisima izravno uređena Pomorskim zakonikom, predložili smo unošenje iste odredbe i u Pomorski zakonik kako bi se

postigla sinteza svih propisa koji uređuju radnopravni i socijalnopravni status nastavnika i pomoraca.

Ideja o mogućem »osvježanju« plovidbenog staža nastavnika tijekom radnog odnosa na visokoškolskom pomorskom učilištu značila bi da nastavnik ima status pomorca u smislu Pomorskog zakonika dok je ukrcaj na brod i dok plovi.

Jedino tako nastavnik bi mogao imati iskustva u struci i predmetu kojeg predaje te se savjesno i dosljedno prilagođavati tehnološkim i drugim izmjenama u brodarstvu. Radi prenošenja znanja studentima, budućim pomorcima, kod nastavnika se posebno ističe važnost njihova praktičnog plovidbenog iskustva.

BIBLIOGRAFIJA

Knjige:

1. Gamil, T., *Upgrading MET Instructors: the Skills and Knowledge Enhancement Demanded by MET Stakeholders*, World Maritime University Dissertations, Malmö, 2008.
2. Grabovac, I.; Petrinović, R., *Pomorsko pravo – pomorsko javno, upravno i radno pravo*, Pomorski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2006.
3. Crnić, I.; Dika, M.; Eraković, A.; Gotovac, V.; Gović Penić, I.; Gregurev, I.; Horvatić, L.; Jelčić, V.; Marinković Drača, D.; Potočnjak, Ž. (ur.); Rožman, K.; Ruždjak, M.; Šokčević, S.; Šplajt, Lj.; Tadić, I.; Vukorepa, I.; Zuber, M., *Radni odnosi u Republici Hrvatskoj*, Pravni fakultet u Zagrebu, Organizator, Zagreb, 2007.
4. Učur, M. Đ., *Radnopravni status pomoraca*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2003.

Članci:

1. Grabovac, I., *Doprinosi nekih međunarodnih konvencija sigurnosti plovidbe*, *Pomorski zbornik*, god. 40 (2002.), br. 1, str. 429-444.
2. Ivanišević, D.; Gundić, A.; Mohović, Đ., *Difficulties in Understanding the COLREGs among the Students from Different Systems of Education for Seafarers*, *TransNav*, god. 13 (2019.), br. 4, str. 869-873.
3. Luttenberger, A., *Izazovi autonomnog reguliranja statusa pomoraca u Republici Hrvatskoj*, *Pomorski zbornik*, god. 43 (2005.), br. 1, str. 307-313.
4. Marušić, L., *STCW konvencija i Bolonjski proces*, *Metodički ogledi*, god. 17 (2010.), br. 1-2, str. 13-22.
5. Petrović, D., *Globalna prava za pomorce: Nova konvencija o radu u oblasti pomorstva / Global Rights for Seafarers: A New Maritime Labour Convention*, *Naše more*, god. 53 (2006.), br. 1-2, str. 29-33.

6. Pijaca, M.; Gundić, A., Qualifications of MET Instructors – Case Study Republic of Croatia, *Proceedings of the 1st International Conference on Maritime Education and Development*, Durban, South Africa, 2021., str. 247-261.
7. Semjonovs, D.; Bogdanecs, A.; González, M. J. F., Instructors' Competence for Enhancing Quality of In-house Training in Maritime Education, *International Scientific Conference Society, Integration, Education – SIE 2015*, 2015.
8. Učur, M. Đ., Novi propisi o zvanjima i svjedodžbama o osposobljenosti pomoraca, *Naše more*, god. 61 (2014.), br. 3-4, *Supplement*, str. 47-51.
9. Učur, M. Đ.; Smokvina, V., Problematika radnopravnog statusa pomorca i ribara u pomorskoj plovidbi u Republici Hrvatskoj s posebnim osvrtom na registraciju ugovora o radu, *Naše more*, god. 62 (2015.), br. 4, *Supplement*, str. 104-112.
10. Vujičić, S.; Hasanspahić, N.; Gundić, A.; Hrdalo, N., Assessment for Ensuring Adequately Qualified Instructors in Maritime Education and Training Institutions, *Athens Journal of Sciences*, god. 7 (2020.), br. 2, str. 115-126.

Propisi:

1. Bolonjska deklaracija, dostupno na: <http://bolonjska.50webs.com/Bologna%20declaration.pdf> (pristup 6. siječnja 2022.).
2. Direktiva 2008/106/EZ o minimalnoj razini izobrazbe pomoraca, dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:l24254> (pristup 20. siječnja 2022.).
3. Direktiva 2012/35/EZ o izmjeni Direktive 2008/106/EZ o minimalnoj razini izobrazbe pomoraca, dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012L0035&from=HR> (pristup 20. siječnja 2022.).
4. Kolektivni ugovor za znanost i visoko obrazovanje, *Narodne novine*, br. 9/2019.
5. Maritime Labour Convention iz 2006., dostupno na: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/normativeinstrument/wcms_090250.pdf (pristup 11. siječnja 2022.).
6. Pomorski zakonik, *Narodne novine*, br. 181/2004, 76/2007, 146/2008, 61/2011, 56/2013, 26/2015, 17/2019.
7. Pravilnik o najmanjem broju članova posade za sigurnu plovidbu koji moraju imati pomorski brodovi, plutajući objekti i nepomični odobalni objekti, *Narodne novine*, br. 63/2007, 76/2011, 46/2013, 104/2015, 31/2016, 83/2016.
8. Pravilnik o obavljanju poslova i održavanju straže pomorca na pomorskim brodovima trgovačke mornarice RH, *Narodne novine*, br. 5/2003.
9. Pravilnik o pomorskim knjižicama, odobrenjima za ukrcaj, te postupcima i načinu prijave i objave pomoraca na obvezno mirovinsko i obvezno zdravstveno osiguranje, *Narodne novine*, br. 3/2008.
10. Pravilnik o primjeni konvencije o radu pomoraca iz 2006. godine, *Narodne novine*, br. 122/2016.

11. Pravilnik o sadržaju i načinu registracije ugovora o radu pomoraca i ribara, *Narodne novine*, br. 32/2015, 109/2019, 13/2020.
12. Pravilnik o zvanjima i svjedodžbama o osposobljenosti pomoraca, *Narodne novine*, br. 130/2013, 45/2014, 124/2015, 72/2016, 69/2018, 77/2018, 85/2021.
13. STCW konvencija – STCW Convention, IMO, London, dostupno na: <http://www.admiraltylawguide.com/conven/stcw1978.html>.
14. Temeljni kolektivni ugovor za službenike i namještenike u javnim službama, *Narodne novine*, br. 128/2017.
15. Ustav Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 56/1990, 135/1997, 08/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 05/2014.
16. Zakon o mirovinskom osiguranju, *Narodne novine*, br. 157/2013, 151/2014, 33/2015, 93/2015, 120/2016, 18/2018, 62/2018, 62/2018, 115/2018, 102/2019, 84/2021.
17. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, *Narodne novine*, br. 80/2013, 137/2013, 98/2019.
18. Zakon o porezu na dohodak, *Narodne novine*, br. 115/2016, 106/2018, 121/2019, 32/2020.
19. Zakon o radu, *Narodne novine*, br. 93/2014, 127/2017, 98/2019.
20. Zakon o sigurnosnoj zaštiti pomorskih brodova i luka, *Narodne novine*, br. 108/2017.
21. Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, *Narodne novine*, br. 123/2003, 198/2003, 105/2004, 174/2004, 2/2007, 46/2007, 45/2009, 63/2011, 94/2013, 139/2013, 101/2014, 60/2015, 131/2017.

Autonomno pravo:

1. Statut Sveučilišta u Zadru, pročišćeni tekst, od 17. prosinca 2019., KLASA: 012-01/11-01/02, URBROJ: 2198-1-79-06-19-34, dostupno na: <https://www.unizd.hr/otnoma/propisi-i-dokumenti/osnivanje-dopusnica-i-statut> (pristup 22. siječnja 2022.).
2. Statut Pomorskog fakulteta Sveučilišta u Splitu od 22. srpnja 2021., KLASA:003-08/21-06/0011, URBRO:2181-197-00-21-0002, dostupno na: https://www.pfst.unist.hr/images/dokumenti/STATUT_PFST_07_2021_ap_v2_1a945.pdf (pristup 22. siječnja 2022.).

Mrežne stranice:

1. Endsley, M. R., Automation and Situation Awareness, u: Parasuraman, R.; Mouloua, M. (ur.), *Automation and Human Performance: Theory and Applications*, Mahwah, 1996., str. 163-181, dostupno na: https://www.aerohabitat.eu/uploads/media/Automation_and_Situation_Awareness_-_Endsley.pdf (pristup 25. siječnja 2022.).
2. Pomorski fakultet Sveučilišta u Rijeci: www.pfri.uniri.hr/web/hr/index.php (pristup 12. prosinca 2021.).

3. Pomorski fakultet Sveučilišta u Splitu: www.pfst.unist.hr/hr/ (pristup 12. prosinca 2021.).
4. Pomorski odjel Sveučilišta u Zadru: <https://pomorskiodjel.unizd.hr> (pristup 12. prosinca 2021.).
5. Sveučilište u Dubrovniku: <https://www.unidu.hr> (pristup 12. prosinca 2021.).

Summary:

LEGAL REGULATION OF THE NAVIGATION PERIOD OF TEACHERS IN THE MARITIME PROFESSION DURING EMPLOYMENT AT AN MHE INSTITUTION

The conditions for the implementation of education programmes at maritime higher education institutions (MHE institutions) are regulated by the Ordinance on Ranks and Seafarers' Certificates of Competence which prescribes the obligation of the MHE institution to ensure conscientious and consistent adaptation to technological and other changes in shipping of all teachers in the maritime profession. Adaptation to technological and other changes in shipping is best achieved by boarding a ship and in the time teachers spend in navigation as a member of the ship's crew. While employed at an MHE institution, teachers have two options to board a ship and sail with the status of seafarer. The first is to request a free study year, a "sabbatical", and the second is to terminate employment at the MHE institution, board a ship as a seafarer, and, after disembarking, to re-establish employment at the MHE institution. According to legal sources in the field of labour and social law, there is no possibility to regulate the labour and social rights of teachers, meaning that teachers cannot do longer periods in navigation and enjoy seafarer status while employed at an MHE institution. In order for the MHE institution to comply with the obligation of the Ordinance on Ranks and Seafarers' Certificates of Competence in the part of the conditions for the implementation of the education programme, it is necessary to regulate periods of navigation of teachers by legal sources in the field of labour and social rights. This is the only way for teachers to have the opportunity to upgrade their knowledge in accordance with the provisions of the same Ordinance.

The aim of this paper is to point out the problem of the conditions for the implementation of seafarers' education and to present the legal regulation that prevents teachers from longer periods of navigating in the status of seafarer while employed at maritime higher education institutions. In addition to presenting the legal framework for the education of seafarers in the Republic of Croatia, this paper presents legal sources in the field of labour and social law, that is, their specific provisions, in particular for teachers, specifically for seafarers. Based on the indicated problem and the presented legal regulation, a suggestion

is made to enact a legal directive to enable teachers during their employment at maritime higher education institutions to board and navigate ships.

Keywords: *education of seafarers; MHE institutions; teachers' navigation periods; labour and social rights of teachers and seafarers; suggestion on how to regulate teachers' navigation periods.*